

COMENTARI SOBRE LA PAPALLONETA PHILOTES BATON

Aquesta minúscula papallona, coneguda entre nosaltres per «La blaveta de la farigola», planteja, a la comarca de Vich, una qüestió d'ordre sistemàtic divers del que en la resta de la península, degut a la convivència, poc menys que simultània, de dues formes (2) completament distintes.

La primera, que vola abundantment a la primavera per tots els terrenys secans en els quals floreix la farigola i el romaní, pertany a la forma del complex racial ibèric anomenat *panoptes* (amb el revers de les quatre ales gris fosc i taques premarginals absents o inapreciables, en les posteriors), i la segona, que és bastant més rara, representa a la forma nominal de *baton*, bé que amb la fesomia de la *vicrana* (revers blanquinós i amb taques taronjades ben vistents). Confrontant els exemplars d'ambdues formes, llur aspecte és tan diferent, que indueix a l'entomòleg a atribuir-los categoria específica.

La *baton* de primavera (*panoptes*) mostra un dimorfisme sexual força pronunciat, puix que el mascle té l'anvers de les ales uniformement blau clar, amb una estreta banda marginal negra, i la femella el té negrós, i empolsinat de blau en l'àrea basal de les quatre ales. En ambdós sexes la fimbria apareix perfectament escaquejada en tota llur extensió, i l'estria disco-cel·lular només és ben manifesta en les anteriors. El revers és gris fosc, amb els punts discals aureolats de blanc i disposats segons l'ordre corrent en els Licènids amb un sol basal a la cel·la de les anteriors. He subrallat un sol basal, perquè m'extranya que el Dr. Verity (1), amb la seva escrupulosa nomenclatura, en descriure com a variacions individuals de *baton*, la *inpunctata*, – amb l'obliteració dels dos punts basals – i la *unipuncta* – amb un sol punt –, deixa sobreentendre que el tipus normalment en té dos, quan, en realitat, la *bipuncta* és una variació excedentària tan escassa com la deficitària *inpunctata*. En la meua sèrie de *panoptes*, composta per més de dos cents exemplars, escollits a l'atzar durant la caça, comprovo que el 95 % d'ells son *unipuncta*, i que solament resten ben caracteritzats per a la *bipuncta* el 2'5 % per a la *inpunctata* el 2 % i per a la *tripuncta* 0'5 %.

En la promoció de *baton* que vola pel juny i juliol el dimorfisme sexual, per l'anvers, es comporta com en la *panoptes*, amb la diferència que en el mascle el negre marginal s'exten amb una mica més d'amplitut i, en la femella, l'empolsinat blau és més reduït. En els dos sexes, l'escaquejat fimbrial és perfecte a les ales anteriors i solament iniciat a les posteriors. El revers és gris blanquinós i la puntuació segueix el mateix pla, però les darreres fan gala d'una vistosa sèrie premarginal de llunetes taronjades, que recorden la vigorosa banda d'aquest color que ostenta la seva propparent *S. orion*. En els casos que pel gran desenvolupament d'aquestes taques de color, les femelles puguin plantejar el dubte específic amb les d'*orion*, hom pot

(1) *Le Farfalle diurne d'Italia*. P44. 119.

assenyalar que en aquestes darreres, el taronja parteix sempre de la mateixa vora costal, mentre que en les primeres no comença fins dos espais més avall, o sigui, després de la primera vena mitjana. A més, en *orion* aquesta banda de color té una posició més medial i es confon proximalment amb els punts de la sèrie acolzada.

En 1926, I. de Sagarra, prenent per tipus de *panoptes* els exemplars d'Andalusia, va separar amb el nom d'*albonotata* la forma dels voltants de Barcelona i de la vesant oriental del Montseny, caracteritzada per presentar l'anvers dels mascles amb una sèrie d'espais blancs antemarginals, i el de les femelles abundantment empolsinat d'escames blaves. A aquesta raça ha de referir-se, en bloc, la *panoptes* de la nostra comarca, ja que solament per excepció, apareixen alguns exemplars mascles en els quals la vora negra és tan ampla, que anula completament els espais clars que caracteritzen l'*albonotata* i llurs respectives formes femelles són gairebé negres del tot.

Quan a les dimensions, hom ha d'atribuir-li una envergadura mitja de 22 mm. Rarament es troben exemplars que arribin als 24 (*major*), essent, pel contrari, freqüents els que no arriben a aquella mida.

Entre les variacions individuals que afecten a la pàgina superior de les ales, només en el sexe femení, he trobat l'últim grau de transició a les formes *nigra* i *caerulea*. Pel que toca al revers, en el sentit de variació individual, solament puc esmentar un mascle amb tots els puntets de rigor, d'una grandesa insòlita (*crassipuncta*), i una femella amb només els quatre centrals de la sèrie mediana de les ales anteriors (*antiero-absoleta*).

I tornant al que he apuntat en el primer paràgraf d'aquesta nota, poso a la consideració dels entomòlegs que concedeixen a les diferències existents entre la *panoptes* i la *baton* un valor sistemàtic major que l'estacional i local, o sigui específic, les dades i apreciacions que brinden a llur favor alguns exemplars de la meua col·lecció. Una femella de *Colluspina* (25-VII-33), una altra de *Santa Maria de Corcó* (20-VII-33) i varis subjectes de la vall del Freser, i concretament de *Planoles* (5-VII-61).

Abans que tot, aquests individus desmenteixen l'afirmació del veterà recolector italià, O. Querci, (1) «A Espanya i a Portugal la *baton* o la *panoptes* emergeixen solament a la primavera. No resulta que les dues formes hagin estat trobades convivint». En primer lloc la desmenteixen perquè cap d'ells va ésser capturat a la primavera i, després, perquè tant a *Colluspina* com a *Santa Maria de Corcó*, conviuen les dues formes. Per les dades de captura, desseguida hom dedueix que és inadmissible que els esmentats exemplars siguin descendents de *panoptes* de primavera puix que els procedents de *Planoles* delaten la impossibilitat de que pel juny ja esclati una segona generació a aquelles altures. Els altres dos, en canvi, poden ésser considerats lògicament, com fruits d'una segona generació, però es dona la rara coincidència de que en aquelles localitats ausonènques és relativament escassa la *panoptes* de primavera i, el contrari, a Balenyà, Taradell i tota la Plana de Vich — on és abundantíssima — no veig que cap entomòleg hagi capturat una sola mostra de *baton* d'estiu.

JOAQUIM VILARRUBIA

(1) Contributo alla cognoscenza della biologia dei Rhopaloceri iberici. Pag. 178.